

ΤΕΛΟΣ ΕΠΟΧΗΣ; -Η ΚΥΡΙΑ ΨΥΧΟΥΛΗ ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΥΣΙΚΟ ΗΘΟΣ

Posted on [Δεκεμβρίου 7, 2015](#)

Είναι δύσκολο να μιλήσεις για πένθος, είτε για το δικό σου είτε για των άλλων, όμως κάποιες σκέψεις για τις μεταλλάξεις των δυναμικών που η απουσία επιφέρει είναι χρήσιμες και επείγουσες, επείγουσες κατά το ότι, όπως καθημερινά αποδεικνύεται, η ίδια η ζωή είναι ένα γεγονός στον ενεστώτα χρόνο και όχι η επίπονη πρόβα μιας μελλοντικής ελπίδας. Εδώ λοιπόν μιλάμε για τον μετεωρισμό που η απουσία ενός πολύτιμου για μας ανθρώπου επιβάλλει στην καθημερινότητα, την δική μας και του δήμου.

Το πρωί της Πέμπτης 29 Οκτωβρίου έφυγε από κοντά μας η Λούλη Ψυχούλη. Φεύγοντας πρόσκαιρα απ' τον ιδιωτικό χώρο, τον ήδη νοτισμένο από δάκρυα που εξακολουθητικά θα ρέουν για την δική μας κακή τύχη και μόνον, αφού ο εκάστοτε εκλιπών λέγεται πως παραμένει πεισματικά αδιάφορος στις λεπτομέρειες του μικρόκοσμού μας, μπαίνουμε σε μια περιοχή στην οποία θα πρέπει να καταμετρηθεί το ειδικό βάρος της παρουσίας στο παρελθόν, ο τρόπος που αυτή η παρουσία στήριξε τον δημόσιο και τον ψυχικό μας βίο και ο τρόπος που η μεταβατική περίοδος του πένθους θα λειτουργήσει λυτρωτικά όσο και δημιουργικά, μένοντας συνεπής στην παρακαταθήκη που το πρόσωπο άφησε με τη ζωή του. Η μόνη τιμή που μπορούμε να

κάνουμε πλέον στην ιστορία αυτού του προσώπου είναι το να αναλογισθούμε με κάθε σοβαρότητα τον πυρήνα της σημασίας του, κρατώντας ζωντανό τον τρόπο του, όπως θα κρατούσε κανείς ζωντανή μια γλώσσα που χάνεται, μιλώντας την. Ο εκλιπών θα είναι παρών στη μνήμη μας, που σημαίνει -στην ιδανική εκδοχή αυτής της οπτικής- πως θα ζήσει για πάντα μέσα απ' τις δικές μας ενέργειες ως αεί παρών. Να μια αθανασία που μπορούμε να υποστηρίξουμε.

Τι στήριξε η Λούλη Ψυχούλη με την παρουσία της; Ποιο ήταν το θεμέλιο της επιτυχίας της, και τι έφερε στον χώρο του πολιτισμού και στην αγορά του Δήμου; Σ' αυτό το σημείο κάθε αντικειμενικότητα θα τείνει να μας εγκαταλείψει, γι' αυτό ας προσέξουμε μήπως, μιλώντας, μιλήσουμε για τις ακάλυπτες πλέον δικές μας ανάγκες που περιστασιακά και σε ατομικό επίπεδο κάλυπτε, συναισθηματικά ή πρακτικά. Εδώ ας μιλήσουμε με την ψυχρότητα χειρουργού, και μάλιστα με την δική του προσήλωση στον έναν και μοναδικό στόχο της ηθικής του κορύφωσης, που είναι η υγεία του ασθενούς, εν προκειμένω η παγίωση ενός διαρκούς καλού που ο εκλιπών μας αφήνει ως κληρονομιά στην περίπτωση που είμαστε ικανοί να την πάρουμε.

Οι οπτικές εδώ θα είναι σίγουρα πολύ περισσότερες από εκείνες που ένας μονόλογος μπορεί να αντέξει, όμως σκάβοντας κάτω απ' τις επιστρωματώσεις ίσως βρούμε έναν κοινό σε όλους τόπο. Αυτός μπορούμε τότε να συμφωνήσουμε πως θα 'ναι ο πυρήνας της μελλοντικής Ψυχούλη, ένα σχήμα που θα μας συντροφεύει ες αεί με το ζεστό του χάδι.

Σημεία του χρόνου

Το πρώτο στάδιο κάθε αποχωρισμού παραμένει κλειδωμένο στην ησυχία του ιδιωτικού, γι' αυτό στις άλλοτε ψυχικά υγιείς κοινωνίες ο πενήτων δήλωνε προκαταβολικά την αποχή του απ' τα του δήμου φορώντας το μαύρο περιβραχιόνιο. Στην επικράτεια της αστικής ζωής του σήμερα, το πένθος μεταλλάχθηκε όπως το κάθε τι, έτσι ώστε όσο περισσότερο ενταγμένοι στην ακινησία του μέσου όρου διάγουμε τον βίο, τόσο λιγότερο εντυπωσιάζει η απουσία. Κανένας άνθρωπος που μας αγάπησε και που έφυγε δεν θα ήθελε -ή δεν θέλει- την αρρώστια μας. Το αντίθετο. Μερικές φορές φεύγει γιατί πιστεύει ενδόμυχα πως η απουσία του θα μας ενδυναμώσει. Μπορεί να το πει αυτό κανείς -με ένα σχεδόν διεστραμμένο λογικό άλμα: "Θα τον ενδυναμώσει". Ίσως εδώ μπορώ να ισχυριστώ πως ακουμπάω μια πιθανότητα για την συγκεκριμένη αποχώρηση, που δεν είναι άσχετη με τον παράξενα απλό τρόπο που η Λούλη αποφάσισε να φύγει. Λέω αποφάσισε, γιατί κανένα γεγονός δεν προοιωνίζε την εξέλιξη.

Στην άκρη αυτού του συλλογισμού, σκέφτομαι παράλληλα πως κάθε άνθρωπος με την βαθιά της σοφία, μπορούσε να ξέρει, ενστικτωδώς

τουλάχιστον, την ακριβή στιγμή που οι αγαπημένοι του θα ήταν έτοιμοι, σαν πρόσωπα ολόκληρα και ψυχικά ισχυρά, να διαχειριστούν την απουσία. Αυτή η στάση είναι ένας δεύτερος ορισμός της αγάπης, μιας ψυχικής δηλαδή κίνησης που δεν ζητά την ανταπόδοση αλλά προσφέρεται τόσο γενναιόδωρα που δεν έχει άλλο.

Όνειρο

Την ημέρα που αποχωρισμού, το Σάββατο 31 Οκτωβρίου του 2015, οι φίλοι της σκέφτηκαν να μας δώσουν στο χέρι από ένα ηλιοτρόπιο, ένα λουλούδι φτιαγμένο να κοιτάζει πάντα προς την πλευρά του ήλιου, μια πυξίδα της χαράς. Τέτοιες λεπτομέρειες συχνά δεν είναι άσχετες με τις αναγνώσεις του γεγονότος που ο ίδιος ο αποχωρών θέλει να μας προτείνει. Ποιες μπορεί να είναι αυτές;

Την επόμενη βραδιά με επισκέφτηκε στον ύπνο μου, στον χώρο της μεγάλης αίθουσας του Athenaeum, λέγοντάς μου επί λέξει: “Πες τα στον οδοντίατρο. Πες τα στον παππού, πες τα όπου θέλεις.” Αυτό το “επισκέφτηκε” είναι ασφαλώς μια ολοκληρωτικά δική μου ευθύνη, όμως προσπαθώντας να ερμηνεύσω τον λόγο της επιλογής αυτών των λέξεων μέσα απ’ το κρυφό μου λεξικό, κατάλαβα πως υπήρχαν πράγματα που θα έπρεπε να ειπωθούν μόνο προς εκείνους που πραγματικά πονάνε, είτε με την έννοια του ερωτευμένου, είτε με την έννοια του αρρώστου. Ο φυσικός χώρος τέτοιων εξομολογήσεων θα έπρεπε να είναι βέβαια ο χώρος του «πόνου», μα με την προοπτική μιας κάθαρσης, μιας ίασης των άλυτων εντάσεων μας. Δημοσιοποιώ εδώ αυτή τη στιγμή, όχι δίχως κάποια αμφιθυμία, αλλά πάντως με την ελπίδα πως κάθε μήνυμα ριγμένο στη θάλασσα της απώλειας θα είναι πιθανότατα ένα συν στο μέλλον μας.

Ποια είναι λοιπόν τα συν που μας άφησε πίσω της; Ποιοι είναι τα ηλιοτρόπια που μας πρότεινε να κρατήσουμε στα χέρια μας; Εδώ θα πρέπει να σκύψουμε στο κοντινό παρελθόν.

Το σπίτι

Είναι κοινός πλέον τόπος η βαθιά της ευγένεια, και ο κοφτερός και κάθετος τρόπος που αντιμετώπιζε κάποια αδιαπραγμάτευτα για αυτήν θέματα. Ένα απ’ αυτά ήταν το μουσικό ήθος, συνυφασμένο όμως με ασφαλή τρόπο με το ανθρώπινο ήθος. Κι εδώ ακουμπάμε ίσως έναν πρώτο πυλώνα της σημασίας της.

Το μουσικό ήθος κατ’ αυτήν δεν ήταν αυτοσκοπός, μα θα έπρεπε να διαχέεται στη ζωή σαν βάλαμο και να την μεταμορφώνει. Γι’ αυτό και για την ίδια το ανθρώπινο ήθος δεν ήταν μια επιθυμία αλλά μια απαίτηση, ένα εκ των ών ουκ άνευ για τους ανθρώπους που ήταν

δίπλα της. Κι αυτό το δίπλα της ήταν ο ιδιωτικός της χώρος όσο και ο χώρος του Athenaeum, με ό,τι αυτό συμβολίζει σαν σπίτι της Ψυχούλη και της Κουκουράκη. Και λέω σπίτι τους, γιατί πέραν του ότι υπήρξε και υπάρχει εξ' αιτίας των δικών τους ενεργειών (να κάνω μοναχά μια νύξη για τους πιθανούς κρυφούς ήρωες, που ως τέτοιοι θα παραμείνουν κρυφοί) υπάρχει με τον τρόπο που το ξέρουμε εξαιτίας του ότι η Λούλη και η Νίνα επέτρεψαν να το κατοικήσουν σε διάρκεια μόνον άνθρωποι που με τον έναν ή τον άλλον τρόπο εκτιμούσαν. Ποτέ δεν εισέβαλε το βλέμμα του σούπερ μάρκετ σε ένα σχήμα που εξ' αρχής θεωρήθηκε ιερό, κι αυτό ήταν αυτονόητο ακόμα και σε εποχές που ετίθετο επιτακτικά θέμα επιβίωσης αυτού του ίδιου του σπιτιού. Αυτό το κύριο λοιπόν ήθος -το καθόλου αυτονόητο για την εποχή- είναι το ένα το κρατούμενο.

Η Νίνα πρόσφατα μου θύμισε μια απ' τις πολλές φορές που η Ψυχούλη, αγνοώντας το τρομοκρατικό τσουνάμι των συμπαγών επιθέσεων του δήμου, υποστήριξε έναν άνθρωπο που θεωρούσε δικό της, χωρίς να υπολογίσει τις συνέπειες. Αυτή η γενναιότητα, που μπορεί να κρατά απ' το κύτταρο μιας Κρήτης που δεν υπάρχει πλέον, είναι ένα δεύτερο ηλιοτρόπιο. Σε εκείνη την Κρήτη τον λέγαμε Αρχοντιά.

Πατέρας και μάννα

Οι ισορροπίες των σπιτιών είναι ένα δύσκολο πράγμα, όμως υπάρχει ένας βασικός νόμος που ορίζει την λειτουργία τους, αυτό που λέγεται νόμος του πατέρα, και μια ενεργειακή αύρα που ορίζει το μικρόκλιμα του χώρου, αυτό που είναι η ζωοποιός παρουσία της μητέρας σε αυτόν. Οι δύο κυρίες που εμπνεύστηκαν, συνέλαβαν, κυοφόρησαν, γέννησαν και μεγάλωσαν αυτό το σπίτι, μοιράστηκαν εκ των πραγμάτων μητρικούς και πατρικούς ρόλους, ίσως εναλλάξ, ίσως ταυτόχρονα, ίσως συνειδητά, ίσως και όχι, πάντως εκείνο που είναι σίγουρο για έναν προσεκτικό παρατηρητή, είναι πως το Athenaeum δεν είναι αυτό που οι προμετωπίδες διαλαλούν, μα το απόσταγμα ενός ανέφικτου οράματος, μιας ενεργούς ουτοπίας, και μαζί το σύμβολο μιας δύσκολης οικογένειας, και μάλιστα όχι αμιγώς μουσικής. Η πεισματική υποστήριξη με κάθε μέσο μιας τέτοιας ουτοπίας υπήρξε μια στάση γενναιότητας για τον ελληνικό χώρο, και, όπως όλες οι ουτοπίες, άφησε και αφήνει φωτεινά στίγματα πραγματικότητας στη ζωή μας. Αυτή είναι η δουλειά της και αυτός είναι ο λόγος που πρέπει με κάθε τρόπο να εξακολουθεί να υπάρχει, και εννοώ ασφαλώς ως ουτοπία.

Μιλώντας για το κοινό σθένος ανθρώπων που καταφέρνουν επί χρόνια να συμπορευθούν, υπάρχει ακόμα μια καίρια σκέψη που αναδύεται.

Παλιοί συμπαίκτες

Οι άνθρωποι που για χρόνια συνεργάζονται, είτε αυτοί είναι μουσικοί, είτε φίλοι, είτε σύντροφοι, είτε εραστές, είτε ακόμα και ανταγωνιστές, αποκτούν με τον καιρό ένα φυσικό ανακλαστικό, ψυχανεμίζονται (να μια λέξη που ξεχνάμε) τι σκέφτεται ο άλλος τη συγκεκριμένη στιγμή, ποια είναι η φυσική του αντίδραση στα εξωτερικά ερεθίσματα, ποια είναι η αναμενόμενη ενέργεια, γνωρίζουν με ασφάλεια πώς ο σύντροφος θα κινηθεί ακόμα κι όταν αυτός δεν το κάνει. Αυτό είναι γοητευτικό όσο και χρήσιμο, είτε μιλάμε για μια παρτίδα σκάκι, είτε για ένα παιχνίδι τένις είτε για ένα έργο για βιολί και πιάνο ας πούμε.

Ενώ ότι οι δυο κυρίες αυτού του σπιτιού, λειτούργησαν όλα τα χρόνια ως συνεργάτες, και από κάποιο σημείο και μετά δεν μπορεί παρά όχι μόνο να ήταν συμπληρωματικές, αλλά και να προέβλεπαν τον τρόπο του άλλου πριν εκείνος ενεργήσει. Ένα πρόσωπο δηλαδή μοιρασμένο σε δυο ενέργειες. Μέσα απ' αυτήν την οπτική, ο άλλος είτε πράξει είτε όχι, είτε είναι παρών είτε απών, υπάρχει μέσα από τη δική μας εσωτερική γνώση των ενεργειών του, σαν να ήταν εδώ από καταβολής κόσμου. Σαν τον πραγματικό ήλιο που είναι ασυνείδητα μια καθημερινή μας αναφορά αλλά δεν του ζητάμε να μιλάει κατ' ευθείαν στο αυτί μας. Όμως η ανθισμένη μας περιοχή κοιτάζει πάντα προς αυτόν. Ακόμα κι όταν τον κρύβουν τα σύννεφα.

Από ποια πλευρά ομιλείτε;

Και εδώ θα έρθω στο πιο δύσκολο κομμάτι. Τα πλούσια πρόσωπα είναι πλούσια ακόμα και στο σύνθετο του ψυχισμού τους. Ενεργούν άλλοτε απ' το θησαυροφυλάκιο του πυρήνα της σημασίας τους και άλλοτε απ' το ηφαιστειακό μάγμα ενός ψυχολογικού κόμπου που σε όλη τους τη ζωή προσπαθούν να λύσουν ή να απαλύνουν με την τέχνη τους. Εμείς ποιο κομμάτι των ενεργειών τους θα κρατήσουμε ως καπετάνιο αυτού του ωραίου οχηματαγωγού της δημιουργικής μνήμης; Εδώ μπαίνει η διάκριση. Δεν καθαγιάζεται το πλήρες των ενεργειών, αλλά εκείνες πως διαισθάνεσαι πως μέσα στην ιστορία του προσώπου είναι συνυφασμένες με τον φωτεινό του πυρήνα.

Ποιος υπήρξε αυτός ο πυρήνας, του οποίου τα θρυμματισμένα κομμάτια προσπαθούμε σήμερα να συλλέξουμε, μήπως και συγκολληθεί το παρηγορητικό σχήμα ενός γλυκύτατου, όσο το πρόσωπο, μέλλοντος; Εδώ θα πρέπει να αποφύγω τις συναισθηματικές αναφορές, και να μιλήσω σαν κάποιος που βρίσκεται έξω απ' το σπίτι.

Το ερώτημα θα παραμείνει μετέωρο, όσο και το πένθος. Πώς να σκιαγραφηθεί ένα πρόσωπο, αν όχι απ' τις λεπτές κινήσεις μιας καθημερινότητας, κάτω απ' τις οποίες κρύβει την αμηχανία του

αληθούς; Όπως όλοι, η Λούλη άφηνε κομμάτια κι αποσπάσματα του πραγματικού της προσώπου να ξεφύγουν απ' τον έλεγχο και να διαχυθούν ενεργοποιητικά μέσα στην δύσκολη ροή μιας ζωής που δεν επικροτούσε στο σύνολό της μα που ήξερε πως στις γενικές της κατευθύνσεις είχε χρισθεί με τον δικό της ξεχωριστό τρόπο. Το ποια είναι τα στοιχεία που η κρησάρα της διάκρισης θα κρατήσει στο σώμα της είναι ένα δύσκολο ερώτημα που ασφαλώς δεν μπορώ να διαχειριστώ. Εδώ η απάντηση δίδεται ιδιωτικά, με διαφορετικό απ' τον καθένα τρόπο, και ο κοινός μας τόπος θα παραμείνει ες αεί ένα ζητούμενο, πράγμα όχι απαραίτητως κακό αφού αυτός ο κοινός τόπος είναι που ορίζει τις συγγένειες. Είμαστε αυτή η κρησάρα και μ' έναν παράξενο τρόπο αυτό το εργαλείο διαμορφώνεται ανάλογα με το είδος των υλικών που αποφασίζουμε να κρατήσει στο σώμα του. Η λειτουργία του δε εξυψώνεται εκεί όπου τα πράγματα παύουν να είναι αυτονόητα για τον μέσο όρο. Όπως στο παρακάτω.

Ένας αποδεκτός συγκεντρωτισμός

Η Λούλη κατάφερε να εγκαταστήσει στον χώρο της την παραδόξως ζωοποιά παρουσία ενός υγιούς συγκεντρωτισμού. Ήταν η ίδια ο χώρος που όριζε. Ταυτόχρονα ήταν με έναν παράξενο τρόπο δημοκρατική, δηλαδή άκουγε με προσοχή πίσω απ' τις λέξεις τις διαφωνίες ακόμα και των εχθρών και τις λάμβανε σοβαρά υπόψη της χωρίς να το φανερώνει. Με ξάφνιαζε πάντα κάθε απότομη μεταστροφή της, μέχρι που κατάλαβα πως ο συγκεντρωτισμός της είχε καταγωγή του την εμπιστοσύνη προς τα πρόσωπα που την περιέβαλλαν, δεν μπορούσε να στηριχθεί παρά μόνο κάτω απ' το δικό τους φως, ένα επίσης στοιχείο που νιώθω πως κρατά απ' την πατριαρχική κρητική οικογένεια που μας μεγάλωσε, δηλώνοντας όμως επί τόπου πως ο πατριαρχισμός στην Κρήτη είναι ένα σχήμα που κρύβει την παντοδυναμία της μάνας.

Πώς να παντρέψεις αυτά τα δύσκολα σθένη, μιλώντας σε ανθρώπους που δεν έχουν την ίδια ψυχική καταγωγή με σένα; Αυτή το κατάφερνε αφήνοντας τον έρωτα προς τον κοινό στόχο να διαχυθεί μέσα σε άβολα εξουσιαστικά σχήματα, κι έτσι όλοι της συγχωρούσαν κάθε δυστροπία σαν να ήταν αυτή η ίδια η δυστροπία μια υπενθύμιση πως όταν μιλάμε σε τόσο βαθιές περιοχές της ύπαρξης όλα τα υπόλοιπα είναι λεπτομέρειες.

Η έλλειψη

Σε στιγμές κρίσης, όπως η σημερινή, κρίσης αξιών ασφαλώς, όπως όλοι έχουμε συνηθίσει να διατυμπανίζουμε, η παρουσία υγείων νησίδων για τους ναυαγούς είναι όχι απλά απαραίτητη μα επείγουσα προτεραιότητα. Το όνειρο της Λούλης υπήρξε, ακόμα και σε ανθηρές

οικονομικά εποχές -σαν να προέβλεπε την κατακρήμνιση- μια τέτοια σταθερή νησίδα. Πάλεψε γι' αυτήν με κάθε τρόπο, γνωρίζοντας ενδόμυχα υποθέτω πως η ζωή νοηματοδοτείται εκ των προτέρων από το κληροδότημα. Το πρόσωπο, εν προκειμένω, είναι το ίδιο του το έργο.

Πολιτισμός σημαίνει ασφαλώς κάτι πολύ περισσότερο από αυτά που το εκάστοτε υπουργείο μπορεί να φιλοξενήσει. Είναι ο ίδιος ο συλλογικός μας τρόπος, κι αυτός ο τρόπος είναι ένα γεγονός που διαμορφώνεται μέσα απ' την καθημερινή πράξη, και για μας, που έχουμε την ευλογία ενός μέσου όπως η μουσική, πράξη πολιτισμού είναι η διαρκής μας ομιλία μέσα απ' τον "άνω βυθό των ακαταλήπτων πραγμάτων", για τα οποία μόνον η τέχνη μπορεί να πει.

Να ένα ιπτάμενο νησί που κατοικούμε, κι αυτό εξ' αιτίας της ενεργούς παρουσίας στη ζωή μας κάθε ανθρώπου που στο παρελθόν το οίκισε. Μουσικός είναι εκείνος που ενεργεί μόνο πάνω απ' τα σύννεφα που σκιάζουν τον υπόλοιπο κάτω κόσμο. Κι εδώ πρέπει να επιστρέψω εκεί κάτω.

Ψάχνοντας στα τυφλά μέσα στον μετεωρισμό που η απουσία στον πρώτο χρόνο του αποχωρισμού δημιουργεί πηγαίνω για λίγο και πάλι στα στοιχεία της παράδοσης, αυτής που έχει αναλάβει μέσα στους αιώνες να διατηρήσει μια αδιανόητη για τις μέρες μας σωματικότητα, κι εδώ θα θυμηθώ πως στις εννιά μέρες όντως βράστηκε απ' τη Στέλλα στην πίσω μεριά της αίθουσας το σιτάρι που κάποιος πρόγονος ζητούσε βαθιά στη μνήμη μας, κάποια καθημερινά κόλλυβα, που για τα πρόσωπα που τα κράτησαν στα χέρια τους δεν ήταν καθημερινά.

Σε κάποιους ανθρώπους η κάθαρση γίνεται αυτόματα, με την αμεσότητα που λειτουργεί ένα μοιρολόι, δηλαδή με τον συντονισμό των ψυχικών κινήσεων μέσα στους μακρόσυρτους ήχους ενός παράξενα μελωδικού κλάματος. Το πρόσωπο που φεύγει συνοψίζεται μέσα στον λυρικό θρήνο, σωματοποιείται η ψυχή που λένε πως αναχωρεί, και τότε είναι που την έχουμε πιο πειστικά από ποτέ στα χέρια μας.

Η αστική κατάρα έχει στερήσει απ' τους περισσότερους από μας αυτήν την ευλογία, οπότε ας δοκιμάσουμε κάτι που ίσως ακόμα καταφέρνουμε: Να σκεφτούμε.

Τι είναι αυτό που θα πρέπει να σταθεί συμπληρωματικά στο έτερο σθένος της κυρίας Κουκουράκη, ώστε να υποκατασταθεί και να ανθίσει η πλευρά της απώλειας;

Εδώ το πρόβλημα είναι πως τα σθένη ασφαλώς μέσα στα χρόνια αλληλοεπηρεάστηκαν, ώστε είναι δύσκολο να πει κανείς σήμερα τι υπήρξε τι. Μπορώ όμως να πω με βεβαιότητα πως το μέρος που

ενεργούσε διά της παρουσίας της Ψυχούλη είναι πλήρες και αδιαπραγμάτευτα παρόν μέσα στην παρουσία της Κουκουράκη, άρα στ' αλήθεια δεν μιλάμε για απώλεια σε πρακτικό επίπεδο παρά μόνο σε συμβολικό. Και τι είναι το Athenaeum -όχι το νομικό πρόσωπο, αλλά το ουτοπικό συμβάν- αν όχι η συμβολική φανέρωση του ήθους της Ψυχούλη μέσα στο παρόν και στο μέλλον μας; Να μια αποκαθαρτική λύση.

Το να παραδεχτούμε πως στην επικράτεια του δήμου υπάρχει μια ήδη ώριμη και ανθισμένη ομάδα ανθρώπων -γνωστή σε μας ή όχι- που μέσα απ' τις ενέργειές τους κάνουν την παρουσία της συμβολικά διαρκή, είναι το κρίσιμο θέμα σήμερα. Και ως εργαλείο πένθους και ως εργαλείο επανεκκίνησης.

Υπάρχει αυτή η ομάδα; Το να πούμε πως όχι, θα σήμαινε πως το πένθος είναι ανέφικτο και πως το πρόσωπο που έφυγε πέρασε απ' τη ζωή μας χωρίς να αφήσει τίποτα πίσω του. Πολύ περισσότερο, θα δεχόμασταν πως η σοφία του σκιάστηκε κατά τα τελευταία χρόνια της ζωής του έτσι ώστε δεν κατάλαβε πως η απουσία του θα δημιουργούσε ανεπανόρθωτους κλυδωνισμούς στην πορεία του σκάφους που ονειρεύτηκε και έχτισε με τα χέρια του για να κινηθεί στα νερά της συλλογικής μας μνήμης προς έναν τόπο ιδανικό. Δεν το πιστεύω.

Γιώργος Μουλουδάκης, 12 Νοεμβρίου και 6 Δεκεμβρίου 20015